

Макаренко Ю. Г.,*кандидат філологічних наук,
доцент, доцент кафедри прикладної лінгвістики
Черкаського державного технологічного університету***Советна А. В.,***кандидат філологічних наук,
доцент, доцент кафедри прикладної лінгвістики
Черкаського державного технологічного університету*

ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ РЕАЛІЙ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ РОМАНІВ АГАТИ КРІСТІ

Анотація. У статті розглядається проблема дослідження культурно маркованої одиниці «реалія», підходи до її визначення, класифікації та аналіз особливостей перекладу реалій у романах Агати Крісті.

Ключові слова: реалія, перекладацькі трансформації, безеквівалентна лексика, транскрипція, гіпо-гіперонімічний переклад, уподібнення, калькування.

Постановка проблеми. Культура, традиції, побут будь-якого народу та його країни знаходять відображення у мові. Відповідно всі зміни, що відбуваються у суспільстві, мають відбиток у мові, що виявляється у певних лексемах, тобто реаліях. Питання відображення культури у мові завжди цікавили лінгвістів, а проблема перекладу культурно маркованих слів є актуальною проблемою перекладознавства. Тому питання про природу, типи реалій і способи їх перекладу залишається відкритим, оскільки роль слів-реалій у процесі міжкультурної комунікації є досить вагомою, що і становить актуальність дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У перекладознавчих працях термін «реалія» з'явився у 40-х роках ХХ століття. Його вперше вжив відомий мовознавець А. Федоров у роботі «Про художній переклад». Використовується він на позначення предметів чи явищ матеріальної культури, що не мають лексичних відповідників в інших мовах. Переклад реалій під різним кутом зору розглядали такі вчені, як Л.С. Бархударов [3], В.С. Виноградов [5], С.І. Влахов, С.П. Флорін [6], Р.П. Зорівчак [9], Я.І. Рецкер [13], А.А. Реформатський [13], Г.Д. Томахін [17], А.Д. Швейцер [19]. Зіставлення словникового складу будь-якої іноземної та рідної мови свідчить про те, що в іноземній мові поряд із мовними одиницями, що мають поодинокі або численні відповідності у мові перекладу, є такі лексичні та граматичні одиниці, для яких у мові перекладу не існує прямих відповідностей. А.Д. Швейцер пропонує називати одиниці іноземної мови, що не мають регулярних відповідностей у мові перекладу, безеквівалентними одиницями [19, с. 48].

Провідна українська лінгвістка у царині перекладу Р. Зорівчак у своїй праці «Реалія та переклад» називає реалії моно- і полілексемними одиницями, основне значення яких вміщує (у плані бінарного зіставлення) традиційно закріплені ними комплекс етнокультурної інформації, чужої для об'єктивної дійсності мови сприймача [8, с. 58].

Проте серед численних варіантів класифікації реалій найдетальнішою вважається класифікація В.С. Виноградова, який поділяє реалії на побутові (назви житла, одягу, знарядь праці, грошових одиниць, національних свят), етнографічні і міфоло-

гічні (назви національних меншин, міфологічних істот), реалії природного світу (назви тварин, рослин, ландшафт, пейзаж), реалії державного устрою і суспільного життя (адміністративні одиниці, титули, військові звання), ономастичні (антропоніми і топоніми), асоціативні (символи, певні літературні і мовні алюзії) [5]. Спираючись на зазначену класифікацію, було виконано аналіз відтворення реалій при перекладі романів Агати Крісті.

Існує перелік підходів до перекладу безеквівалентної лексики, до якої належать реалії. Зокрема, Р.П. Зорівчак пропонує такі способи перекладу слів-реалій, як транскрипція (транслітерація), гіперонімічне перейменування, дескриптивна перифраза, комбінована реномінація, калькування, транспозиція на конотативному рівні, уподібнення, контекстуальне розтлумачення, ситуативний відповідник. Російський лінгвіст Л. Бархударов пропонує вважати транслітерацію, транскрипцію, калькування, описовий переклад, приблизний і трансформаційний переклади найбільш поширеними та вдалим для перекладу реалій. Інший російський дослідник В.С. Виноградов виокремлює п'ять способів перекладу реалій, які й було використано у пропонованому дослідженні, а саме транскрипцію (транслітерацію), гіпо-гіперонімічний переклад, 3) уподібнення, 4) перифрастичний переклад (описовий, дескриптивний, експлікативний), 5) калькування.

Мета статті полягає у визначенні особливостей відтворення побутових реалій при перекладі романів Агати Крісті, що зумовлює вирішення таких завдань, як аналіз підходів до визначення та класифікації реалій та дослідження особливостей перекладу реалій у романах Агати Крісті.

Виклад основного матеріалу. Агата Крісті ще за життя була визнана королевою детективу. Її детективні твори користуються всесвітнім визнанням і сьогодні. Як зазначала Н.П. Михальська, «Створені Крісті персонажі – детектив-професіонал Еркюль Пуаро і наділена дивовижною інтуїцією та спостережливістю Джейн Марпл із селища Сент-Мері-Мід – завоювали найбільшу популярність, зайнявши місце в одному ряду із такими героями, як Шерлок Холмс, створений творчою уявою англійця Конан Дойла, і Мегре з романів французького письменника Жоржа Сіменона» [12, с. 95]. Характерно, що А. Крісті виписує образи своїх персонажів у контексті самої дійсності, не створює для них фантастичної атмосфери, всі події у її романах відбуваються у контексті реального часу, у контексті сучасності.

Для відтворення повної яскравої картини сюжетів захоплюючих детективних історій Агати Крісті у своїй творчості вдається до використання слів-реалій. Більшість дослідників,

таких як Г. Анджарідзе, І. Кочеткова, Н. Ільїна, М. Тугушова, одноставні в думці, що детективні романи Агати Крісті, які охоплюють половину століття, залишаються цікавими і корисними для тих, хто хотів би знайти в літературі відомості про побут, звички англійців, словом, хотів би познайомитися з особливостями повсякденного життя середнього класу Великобританії ХХ століття і нормами його поведінки.

У ході дослідження було виявлено, що реалії зустрічаються практично у кожному тексті романів «Н чи М?» «Розлучені навесні», «Таємниця семи циферблатів», «Година нуль» Агати Крісті. Було виявлено, що найчисленнішою групою реалій у творах А. Крісті «Н чи М?» «Розлучені навесні», «Таємниця семи циферблатів», «Година нуль» є група *ономастичних реалій*, що містить 207 лексем та реалій (**загальні імена та прізвища**: *Tommy Beresford, Mrs Beresford, Tuppence, superintendent Battle, Deborah, Derek, Mr Carter, Grant, Lord Easthampton, Maureen, Farquhar, Mrs Perenna, Miss Meadows, Mrs O'Rourke*; **індивідуальні імена та прізвища**: *Hitler, Dr Livingstone, Casement, the reign of Richard the First, Dickens, Larry Cooper, Lord Caterham, Herr Eberhard, Mr Mosgorovsky*; **топоніми**: *London, Scotland, Leahampton*, **імена літературних героїв**: *a Dismal Desmond, the White Queen in "Alice", Little Jack Horner, Hansel or Gretel, Jael, Sisera, David and Goliath, Solomon, Wandering Minstrel, Blondel, Queen Berengaria*; **назви компаній, музеїв, театрів, палаців, ресторанів, магазинів, пляжів, аеропортів**: *St. Bridget's Hospital, Song Susie, 110 Sans Souci, at Quiller's, at Smith's, Punch, P. & O. boats, Bella Vista, the vast Victorian bulk of Edenholme, Karachi, Shirley Tower, Sea View*); **державно-адміністративного устрою та суспільного життя** – 123 лексеми (**адміністративні одиниці та державні установи**: *Foreign Office, Ministry of Requirements, the Ministry, a branch of the Ministry functioning in Scotland, Cabinet, First, суспільні організації, партії*: *the Fifth Column, the British Fascists, the Communists, the Peace Party, conscientious objectors, the I.R.A.*; **промислові та аграрні підприємства, торговельні заклади**: *the principal hotel, V.B.C.*; **військові та міліцейські підрозділи, звання, посади**: *Army, Navy, Air Force, a General, German agents, the Intelligence, Captain, the Admiralty, old Colonels, Major Bletchley, the Territorials, a Company Commander, the A.T.S., regiment, Fifth Corfeshires, local A.R.P. warden, Commander Haydock, officer, the police*; **посади, професії, титули, звання**: *Lord Easthampton, high up people, old ladies, the proprietress, a free-lance, a research chemist, an antique dealer, a tuppenny-halfpenny clerk, a good manager, the nun, the clergyman, nurse, a London business man, shopkeepers, superintendent*); далі йде група *побутових реалій*, що налічує 90 лексем (**житло, майно**: *the sitting room, private hotels, guest houses, Victorian villa, office, the lounge, the public call boxes, the dressing-table, gadget, a bungalow, одяг, аксесуари*: *a Balaclava helmet in khaki wool, pince-nez; їжа, напої*: *the sherry, the cooked ham, dinner, Irish stew, brandy, to supper, whisky, liqueurs, creme de menthe, marmalade, toast*; **види праці, заняття**: *business, a chemical research laboratory, Parashot business*; **грошові знаки, одиниці, міри**: *guinea, 2d, twenty pound in notes, a bank account, twenty yards*; **музичні інструменти, народні танці, пісні, виконавці, народні свята, ігри**: *golf clubs, the clubhouse, penny-in-the-slot machines, golf, bridge, rubber*), **етнографічні та міфологічні реалії, що складаються** з 22 одиниць (**етнічні та соціальні спільноти, їх представники**: *the Nazi, English, Irish, Red Indians, Indian, an Englishman, a Central European type, a Pole, Russkys, Prussian officer, a stupid*

Britisher; **божества, казкові істоти, легендарні місця**: *Troy, Buddha, the Buddha-like head, Tribes of Israel*) та *реалії зі світу природи* (**тварини, рослини**: *oranges*; **ландшафти, пейзажі**: *the esplanade, hilly bank, fertile valleys, ocean sandy beach, forest road, moorland*) – 9 одиниць.

Отже, вище вказані реалії найчастіше перекладаються за допомогою транскрибування, гіпо-гіперонімічного перекладу, описового перекладу, уподібнення та калькування. Наведемо декілька прикладів: 1) транскрипція (транслітерація): *Tommy Beresford – Томмі Борсфорд, Deborah – Дебора, Aberdeen – Абердін, St. Asalph's Road – Сент-Есефс-роуд, St. John's Wood – Сент-Джонс-Вуд, Lord Easthampton – Лорд Істхемптон, Farquhar – Фаркуар*; 2) гіпо-гіперонімічний переклад: *the clubhouse – Клуб, have a little brandy – вам потрібно зробити ковток чогось міцного, a dental surgeon – зубний лікар, Local Volunteer Defense Organizations – громадянська оборона*, 3) перифрастичний (описовий) переклад: *the Intelligence – секретна служба; Tommy paid 2d – їй підшукали місце прислуги, A domestic post was found for her – її підшукали місце прислуги*, 4) уподібнення: *the sitting room – вітальня, a Dismal Desmond – Сумний П'єро, Navy – Флот, Air Force – авіація; I am a research chemist – Я – вчений, хімік*; 5) калькування: *German agents – німецькі агенти, the Fifth Column – н'ята колона, the Ladies' Room – дамська кімната, the Gas Company – газова компанія* тощо.

Висновки. У ході дослідження виявлено, що перекладачі долають труднощі шляхом осмислення, виділення реалій на тлі всього тексту, розвитку їх змісту, вживання поряд із реалією її нейтральних синонімів чи родових понять у перекладі, збереження значень та колориту вказаних лексичних одиниць, не відступаючи від індивідуальності свого стилю перекладу. Це сприяє непорушності цілісності тексту оригіналу у мові перекладу

Література:

1. Михальская Н.П. Английский роман XX века. / Н.П. Михальская, Г.В. Аникин. – М. : Высшая школа, 1982. – 192 с.
2. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов. – М. : Советская Энциклопедия, 1966. – 607 с.
3. Бархударов Л.С. Язык и перевод: (Вопросы общей и частной теории перевода). – М., 1975.
4. Бурбак О.Ф. Реалія та способи визначення її лінгвістичного статусу // Іноземна філологія, 1985. – С. 68–69.
5. Виноградов В.С. Введение в переводоведение: Общие и лексические вопросы. – М., 2001. – С. 37.
6. Влахов С.И., Флорин С.П. Непереводимое в переводе (реалии). // Мастерство перевода. – М., 1970. – 454 с.
7. Влахов С.И., Флорин С.П. Непереводимое в переводе. – М. : Международные отношения, 1980. – 343 с.
8. Зорівчак Р.П. Реалія і переклад (на матеріалі англійських перекладів української прози), Львів: Вид-во при ЛНУ, 1989, . – 216 с.
9. Зорівчак Р.П. Реалія в художньому мовленні; перекладознавчих аспект // Іноземна філологія. – Львів., 1994. – С. 106–107.
10. Комиссаров В.Н. Теория перевода (лингвистические аспекты). – М. : Высш. шк., 1990. – 253 с.
11. Левицкая Т.Р., Фитерман А.М. Проблемы перевода. – М. : Международные отношения, 1976. – С. 148–150.
12. Михальская Н.П. Английский роман XX века. / Н.П. Михальская, Г.В. Аникин. – М. : Высшая школа, 1982. – 192 с.
13. Рецкер Я.М. Теория перевода и переводческая практика: Очерки лингвистической теории перевода. – М., 1974. – 216 с.
14. Реформатский А.А. Введение в языковедение / Под ред. В.А. Виноградова. – М. : Аспект Пресс, 1996. – 536 с.

15. Собрание починений: Пер. с англ. / Агата Кристи. Пропавшая весной. – Т. 33: Романы и рассказы / [Сост. С. Кузьмин, пер. А. Гобузов]. – Мн.: ИООО «Книжный Дом», 1998. – 413 с.
16. Суперанская А.В. Принципы передачи безэквивалентной лексики // Великобритания, лингвострановедческий словарь. – М., 1978. – С. 468–476.
17. Томахин Г.Д. Прагматический аспект лексического фона слова // Филологические науки. – № 5, 1988. – С. 82–90.
18. Федоров А.В. Основы общей теории перевода / А.В. Федоров. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Изд-во «Высшая школа», 1968. – 396 с.
19. Швейцер А.Д. Теория перевода. Статус, проблемы, аспекты. – М.: Наука, 1988. – 215 с.
20. Agatha Christie. Towards Zero / Christie A. – U.S.: Dodd, Mead and Company (New York), 1944. – 224 pp.
21. Agatha Christie. N or M? / Christie A. – U.S.: Dodd Mead and Company (New York), 1941. – 289 pp.
22. Agatha Christie. The Seven Dials Mystery / Christie A. – U.S.: Bantam Books (New York), 1964. – 184 pp.
23. Agatha Christie. Absent in the Spring / Christie A. – London: William Collins & Sons, 1944. – 160 pp.

Макаренко Ю. Г., Советная А. В. Особенности передачи реалий при переводе романов Агаты Кристи

Аннотация. В статье рассматривается проблема исследования культурно маркированных единиц, которые называются реалиями, подходы к их изучению и определению, классификации, особенности перевода реалий в романах Агаты Кристи.

Ключевые слова: реалия, переводческие трансформации, безэквивалентная лексика, транскрипция, гипогиперонимический перевод, калькирование.

Makarenko I., Sovetna A. Peculiarities of realia translation in interpreting novels by Agatha Christie

Summary. The paper deals with the term realia, problems of its definition and classification, ways of interpreting realia in Agatha Christie's novels.

Key words: realia, translation transformations, transcription, calque translation, transliteration, description, culture-specific words.